

Izbrisani imetniki vrednostnih papirjev in volitve

zasl. prof. dr. Peter Glavič, Civilna iniciativa »Izbrisani mali delničarji NKBM«

Osem let je minilo od izbrisa delnic in podrejenih obveznic šestih slovenskih bank v višini ene milijarde evrov in državne dokapitalizacije v višini 4,5 milijarde evrov. Takrat je svoje prihranke izgubilo več kot sto tisoč delničarjev, nad dva tisoč lastnikov podrejenih obveznic in več kot petsto tisoč državljanov, ki varčujejo v pokojninskih družbah, družbah za upravljanje in zavarovalnicah – skupaj z družinskimi člani okoli polovica prebivalcev Slovenije. Po analizi bruseljskega mislišča Bruegel česa podobnega v obdobju 2013–2016 ni napravila nobena druga evropska država, saj vedo, da brez množičnega trga vrednostnih papirjev razvoj tržnega gospodarstva ni mogoč. Prenosi na slabo banko so bili izvršeni z največjim diskontom v EU.

Uradne analize so jasne

Prikazati želimo ugotovitve uradnih stališč organov pravne države. Pripombe strokovnjakov in ugotovitve prizadetih so bile v zadnjih letih objavljene v dnevnem tisku. Iz njih je očiten utemeljen sum, da je šlo za koruptivno dejanje vodstev Evropske komisije in Evropske centralne banke, ECB.

Nacionalni preiskovalni urad (NPU) je po odredbi in pod nadzorom okrožnega sodišča v Ljubljani julija 2016 opravil v Banki Slovenije hišno preiskavo zaradi sumov nepravilnosti pri sanaciji bank v decembru 2013. Banka Slovenije se je seveda pritožila na ustavno sodišče, vendar je le-to maja 2018 ustavni pritožbi Banke Slovenije in ECB zavrglo. NPU je decembra 2018 vse člane sveta Banke Slovenije kazensko ovadil na Specializirano državno tožilstvo zaradi kaznivega dejanja zlorabe uradnega položaja ali uradnih pravic.

Ustavno sodišče je jeseni 2016 presodilo, da morata vlada in državni zbor razlaščenim vlagateljem v šestih mesecih omogočiti dostop do vse dokumentacije. Ustrezen zakon je bil sprejet šele konec leta 2019, a je bilo njegovo izvajanje čez nekaj mesecev zadržano zaradi izpodbijanje zakona zaradi pritožbe Banke Slovenija na ustavno sodišče; s tem se je hotela izogniti plačilu odškodnine. Ustavno sodišče se je glede nerešenih vprašanj obrnilo na sodišče Evropske unije v Luksemburgu, od katerega še ni odgovora.

Preiskovalna komisija Državnega zbora o ugotavljanju zlorab v slovenskem bančnem sistemu je aprila 2018 sprejela končno poročilo, v katerem navaja, da sta nekdanji upravi NLB-ja in NKBM-ja kazensko in odškodninsko odgovorni za slabe bančne prakse. Vse vlade od leta 2004 naprej so objektivno odgovorne zaradi imenovanja nadzornikov in neustreznega ukrepanja. Poročilo med drugim ugotavlja, da so uprave in posojilni odbori NLB in NKBM kazensko in odškodninsko odgovorni za slabe bančne prakse, neupoštevanje skrbnosti poslovanja in opozoril strokovnih služb ter za neustrezen nadzor nad poslovanjem odvisnih družb. Nadzorni sveti NLB-ja in NKBM-ja naj ne bi delovali s skrbnostjo, ki jo zahteva zakon; komisija je v več primerih ugotovila konflikte interesov med upravami bank in posameznimi nadzorniki. Banka Slovenije je po mnenju komisije v obdobju ekspanzivne posojilne rasti zanemarila posojilna tveganja, ki so jih v svoj portfelj sprejemale banke. Posojilnega tveganja ni preverjala z ustrezno frekvenco in ni pravočasno preprečila koncentracije tveganj v holdinških družbah v primeru menedžerskih prevzemov in na področju gradbeništva. Za neustrezno in prepozno ukrepanje med letoma 2004 in 2013 nosi Banka Slovenije objektivno odgovornost, takratna guvernerja Mitja Gaspari in Marko Kranjec ter viceguvernerji pa tudi subjektivno.

Decembra 2020 je Računsko sodišče ugotovilo, da je bila Banka Slovenije neuspešna pri utemeljevanju izreka izrednih ukrepov v okviru bančne sanacije. Banka ni ustrezno izbrala izvajalcev pregledov kakovosti sredstev bank (AQR) Ernst & Young in Deloitte svetovanje, ni zagotovila enotne metodologije, ni imela ustreznega nadzora nad delom izvajalcev. Največje razlike pa so bile pri ocenah donosnosti terjatev, vrednosti unovčitve zavarovanj in izračunu dodatnih slabitev. Nepravilno je bilo tudi ocenjevanje vrednosti zastavljenih nepremičnin, ki ni omogočilo ocene vrednosti po mednarodnih standardih, zato teh ocen ne bi smeli uporabiti za oceno finančnega položaja bank.

Banka Slovenije je nato najela skupino strokovnjakov, ki naj bi pripravila s slovensko in evropsko ureditvijo skladno rešitev za razlaščenca. Skupina je maja 2021 sporočila, da bo potrebno počakati na odločitev ustavnega sodišča in nato na presojo sodišč, vendar je hkrati ocenila, da bi bilo treba razlaščenca omogočiti tudi možnost poravnave.

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) s sedežem v Strasbourgu je septembra 2021 presodilo, da je bila razlaščenim vlagateljem v podrejene obveznice in delnice bank v sanaciji bank kršena pravica do lastnine in da niso imeli na voljo učinkovitega pravnega sredstva.

Kaj se dogaja?

Slovenija je v zadnjih desetletjih izgubila številna podjetja v državni (prej družbeni) lasti in tudi trg vrednostnih papirjev. Začelo se je leta 1996 z uničenjem največjih vzajemnih skladov Proficia Dadas, nadaljevalo leta 2012 s stečajem cerkvenih skladov Zvon I in II ter devetih drugih skladov, končalo pa z izbrisom delnic in podrejenih obveznic slovenskih bank v letih 2013 in 2014. V letih 2006 in 2007 smo zaradi izjemnega zadolževanja in prodaje državnega premoženja doživeli borzni balon, ko je vrednost slovenskega borznega indeksa SBITOP dosegla trikratnik onega iz začetka leta 2005. V finančni krizi je balon počil in SBITOP je v drugi krizi padel na polovično vrednost iz leta 2005. Šele v začetku leta 2021 je ponovno dosegel vrednost iz leta 2005. Med tem sta ameriški indeks S&P 500 in nemški DAX po zdravi, stalni rasti dosegla trikratno vrednost iz začetka leta 2005. Ni čudo, da so vlagatelji ugotovili, da je v Sloveniji bolje imeti depozit v banki, celo brez obresti, kot izgubiti celotno naložbo z vlaganjem v slovenske vrednostne papirje, vzajemne ali pokojninske sklade. Sedaj se ponovno zadolžujemo, trošimo denar za potrošnjo namesto za naložbe in smo priča rasti novega balona (40-odstotna rast SBITOP v lanskem letu), ki lahko spet počí. Država ne razume pomena vlaganj domačega kapitala, ne deluje proti-ciklično ampak ciklično, sodišča (vse do ustavnega) imajo do trga negativen odnos. Iz nekdanjih lastnikov podjetij smo postali hlapci. Brez gospodarske suverenosti ni politične (kar že zelo čutimo), socialne in ne kulturne (jezikovne), kar se tudi že dogaja.

Luč na koncu predora je pokazal Jože Tanko, poslanec SDS, ki je maja 2019 vložil »predlog zakona o izplačilu sredstev nepoučenim imetnikom podrejenih obveznic in malim delničarjem bank v večinskem državnem lastništvu, ki so bile predmet izrednih ukrepov BS v letih 2013 in 2014«. Predlog je bil upravičen, saj je NKBM razlaščenim prodala prav prva Janševa vlada, vlagatelji pa so kupnino nakazali državi. Žal je Tanko 10 dni po odstopu predsednika vlade Marjana Šarca umaknil predlog zakona z dnevnega reda seje Odbora za finance – počakal naj bi na odločitev Ustavnega sodišča. Teden dni kasneje je Slovenija dobila novo vlado Janeza Janše. Očitno podpora sto tisoč malih delničarjev stranki SDS ni bila več nujna, saj bi sicer sedanja vlada predlog zakona z lahkoto uveljavila.

Oktobra lani je koalicija SDS, NSi in SMC zaradi sodbe ESČP zahtevala sejo odbora DZ za finance in predlagala sprejetje treh sklepov: 1) da je bil način reševanja bančnega sistema neprimeren in škodljiv za javne finance, 2) da se institucije pozove k pospešitvi prizadevanj za odkritje storilcev, ki so povzročili ali izkoristili sanacijo bančnega sistema za zasebne interese in zoper njih uvede ustrezne postopke, ter 3) da se ministrstvo za finance zadolži za pripravo ocene stroškov sanacije razlastninjenih lastnikov bančnih vrednostnih papirjev in ovrednotenje njihovega vpliva na prihodnjo fiskalno politiko. Zaradi kreganja o krivdi je bila seja prekinjena.

Kaj lahko naredi politika?

Aprila bodo parlamentarne volitve. Od strank zahtevamo, da 600 tisoč volivcem povedo, kaj bodo storile, če zmagajo na volitvah: ali bodo ravnale tako, kot so vlade v drugih evropskih državah, kar pomeni odškodovanje lastnikov izbranih vrednostnih papirjev po nabavni ceni? Ali obljublajo, da ne bodo več uničevale trga vrednostnih papirjev zaradi neznanja in strankarskih interesov? Oškodovani volivci bomo glasovali za tiste stranke, ki bodo to dvojje javno obljubile, saj bodo sodišča sicer mlela zadevo še naslednjih deset ali dvajset let, ne da bi jo rešile, kot je pokazal primer Proficie Dadas.